

Volk – škodljivec ali pomemben naravni dejavnik?

Miha Krofel

Volk lahko v eni noči preteče tudi do 70 kilometrov. Teritorij tropa volkov v Sloveniji meri v povprečju okoli 350 kvadratnih kilometrov.

V povezavi z volkom srečamo toliko napačnih prepričanj in stereotipov kot za malokatero drugo živalsko vrsto. Simbol volka se zelo razlikuje med različnimi ljudstvi, v Evropi pa se je precej spreminjal tudi v zgodovini – od zaščitnika Romula in Rema v času Starega Rima, preko demonizacije v srednjem veku, do danes, ko volk vedno pogosteje predstavlja simbol svobode in neokrnjene divjine. Ta sprememba je bila verjetno v tesni povezavi s spoznanjem, da človek ne bo mogel preživeti, če ne bo ohranil ravnovesja v naravi. Volk ima kot plenilec namreč ključno vlogo pri ohranjanju ravnovesja v naravnih ekosistemi.

Poleg funkcije, ki jo opravlja v ekosistemu, ima volk pomembno mesto tudi pri varovanju narave kot celote. Volkovi za svoje preživetje namreč potrebujejo zelo velike površine. Če se trudimo ohraniti volka, moramo s tem ohraniti tudi velike gozdne komplekse, s tem pa posredno ohranjamo življenjski prostor številnih drugih živalskih in rastlinskih vrst, ki vsaka po svoje prispeva k ohranjanju našega planeta, kot ga poznamo. Zato pravimo, da je volk krovna vrsta.

Volkovi v Sloveniji

Najstarejše najdbe volkov v Sloveniji izvirajo iz predzadnje medledene dobe, kar pomeni, da volkovi živijo na tem ozemlju že več kot 200.000 let, verjetno pa še več. Volk je bil v preteklosti več stoletji neusmiljeno preganjan. Ljudje so ga streljali, zastrupljali, lovili v pastmi in pobijali mladiče v brlogih. Še v začetku sedemdesetih letih 20. stoletja so v Sloveniji za ubite volkove izplačevali nagrade. Takrat je le malo manjkalo, da bi bil tudi pri nas, tako kot v večini Evrope, popolnoma iztrebljen. Ko so bili volkovi na robu izumrtja, so živeli le še v najglobljih gozdovih Snežnika in Kočevske. Verjetno pa se ne bi ohranili niti tam, če populacija ne bi bila povezana z volkovi na Hrvaškem. Zaradi velike ogroženosti so v profesionalnih loviščih na Kočevskem in Snežniku v sedemdesetih letih prenehali z lovom na volkove, v začetku devetdesetih pa je volka zavarovala Lovska zveza Slovenije, s čimer je hotela preprečiti, da bi sledil usodi nekaterih drugih vrst, ki so bile

V Sloveniji trop volkov običajno sestavljajo 2 do 5 živali.

Raziskovalci volkove opremljajo s telemetričnimi ovrtnicami, ki omogočajo natančno spremljanje gibanja posameznega tropa.

pri nas popolnoma iztrebljene – na primer kozorog, ris in zober (opomba: kozorog in ris sta bila sicer kasneje ponovno naseljena). Danes volka varujejo mnogi državni in evropski predpisi, ki pa v določenih primerih dopuščajo omejen izredni odvzem iz populacije. Uvrstitev volka med zavarovane živalske vrste je omogočila, da se je populacija volkov v južni Sloveniji precej opomogla.

Danes je volk stalno prisoten na območju Kočevske, Notranjske ter v delu Primorske in Alp. Ocenjujemo, da trenutno pri nas živi 10 do 13 tropov volkov. Med njimi pa 4 do 5 takih, ki si jih delimo s Hrvaško, saj je del njihovih teritorijev na Hrvaškem, del pa na našem ozemlju. Zaradi pomanjkanja tarčnih raziskav se je o biologiji volkov v Sloveniji do nedavnega vedela dokaj malo. Obsežnejše raziskave so se pričele leta 2010 z Life+ projektom »SloWolf« (LIFE08 NAT/SLO/000244), ki bo trajal 4 leta. V okviru projekta bomo več volkov tudi opremlili s telemetrijskimi ovrtnicami, ki s pomočjo GPS naprave določajo lokacije volkov ter nato raziskovalcem pošiljajo koordinate v obliki SMS sporočil. Na ta način je mogoče zelo natančno spremljati gibanje posameznih volkov, obenem pa pridobimo tudi številne druge podatke o življenju vol-

kov. Najzanimivejša odkritja in aktualne zemljevide z vrisanim gibanjem volkov si lahko ogledate na projektni strani: www.volkovi.si.

Iz življenja volkov

Volkovi so zelo družabna bitja, ki običajno živijo v skupinah – tropih. Trop vodita vodilni samec in vodilna samica, ki odločata

o vseh pomembnih odločitvah v tropu – kje bodo preživel dan, kdaj se bodo odpravili na lov, kje bo brlog za mladiče ipd. Vsi ostali člani tropa so praviloma njuni potomci – letošnji mladiči ali pa že na pol odrasli mladiči iz prejšnjih legel. Tako si je volčji trop najbolje predstavljati kot družino – vodita jo oče in mati, vsi ostali pa so njihovi otroci. Vodilni par je tudi edini v tropu,

Napade volkov na drobnico se pogosto poskuša preprečevati z odstrelom. Vendar raziskave tako iz Slovenije kot iz tujine kažejo, da odstrel volkov ni učinkovit ukrep, s katerim bi bilo možno zmanjšati število škod na domačih živalih.

Ko takšni mladi volkovi sami tavajo naokoli, morajo biti zelo pazljivi, da jih na svojem ozemlju ne zalotijo drugi volkovi. Vsak trop namreč srdito brani svoj teritorij, ki meri okoli 350 km² in bo pregnal ali celo ubil vsakega tujega volka, ki ga bo zalotil na svoji posesti. Meje svojega teritorija volkovi redno označujejo z vonjavami in tuljenjem in sosednji tropi te meje običajno spoštujejo. Kot so potrdile številne raziskave s pomočjo telemetrije, se zato teritoriji sosednjih volčjih tropov popolnoma izključujejo ali zelo malo prekrivajo. Zaradi tega je na vsakem območju vedno prisoten največ en trop. Na takšen način je zagotovljena neke vrste samoregulacija številčnosti volkov. Zato volkovi tudi ne potrebujejo zunanjega plenilca, ampak se njihova gostota uravnava z lastnim socialnim sistemom (teritorialnostjo). Na takšen način je evolucija zagotovila, da volkovi nikoli ne iztrebijo lastnega plena, saj bi potem ostali brez hrane, ampak so že pred tisočletji razvili trajnostno raba svojega plena.

Glavni plen volkov pri nas sta jelenjad in srnjad, v manjši meri pa lovijo tudi druge živali (na primer divje prašiče). Poleg tega da volkovi uravnavajo številčnost svojega plena, je pomembna tudi njihova selekcija pri plenjenju. Ta je razumljivo usmerjena predvsem na osebke, ki jih lažje ujamejo. Med njihovim plenom se tako pogosto (vendar ne vedno) znajdejo bolehnne in shirane živali. Tretji pomembni učinek plenjenja volkov pa je vpliv na razporejanje njihovega plena v prostoru. Volkovi z lovom namreč preprečujejo preveliko koncentriranje velikih rastlinojedcev na določenih območjih, kar bi lahko imelo lokalno negativne posledice za vegetacijo.

ki se pari. Ostali člani tropa pomagajo pri vzreji mladičev (svojih mlajših bratov in sester), če pa hočejo vzrediti lastne mladiče, morajo zapustiti materni trop, si poiskati partnerja ter neke drugje ustanoviti svoj trop. Mladi volkovi običajno zapustijo starše v starosti 1 do 3 let, ko se odpravijo iskati svoj teritorij.

Slika 5: Ob srečanju s človekom se volk hitro umakne. V Sloveniji ni znanega še nobenega potrjenega primera, da bi volk kdajkoli napadel človeka.

Konflikti med človekom in volkom

V evropski kulturi je bil volk dolgo časa viden predvsem kot škodljivec. Neredko je bil med ljudmi prisoten tudi strah pred volkovi, kar je precej nenavadno, saj se volk človeka zelo boji in ga ne vidi kot plen. Na to kaže tudi dejstvo, da pri nas ni bilo za beleženega nobenega potrjenega primera, da bi volk kadarkoli napadel človeka in vse govorice, ki jih je bilo možno preveriti, so se izkazale za neresnične. Da volk ni napadalen do človeka, kažejo tudi dogodki, ko nobena volkulja ni napadla niti ljudi, ki so pred njenimi očmi pobijali mladiče.

Nekaj povsem drugega pa je z napadi na domače živali – predvsem drobnico. Praktično kjerkoli v Evropi je človek začel z rejo ovac na območju volkov, je sčasoma prišlo do napadov volkov na drobnico in s tem do konfliktov med človekom in volkom. Število prijavljenih škodnih primerov se v

Sloveniji v zadnjih letih močno povečuje in naraščanje je precej večje, da bi se ga lahko razložilo le s spremembami v populaciji volkov. Poleg upada gostot naravnega plena, je nedvomno imelo pomemben vpliv tudi povečevanje števila ovc, ki je iz približno 20.000 v začetku devetdesetih narastlo že do 140.000 v današnjih dneh. Pomembno dejstvo je tudi, da se večino vse izplačane odškodnine zaradi napadov volkov izplača le približno 5 rejcem, medtem ko ima več tisoč ostalih rejcev na območju volkov težave z napadi le občasno ali sploh nikoli. To kaže na to, da bi bilo najbolj učinkovito, da se sredstva za izboljšanje varovanja živine usmeri predvsem v tistih nekaj pašnikov, kjer prihaja do ponavljajočih napadov volkov.

Do danes še nihče ni prišel do popolne rešitve, s katero bi se dalo povsem preprečiti napade volkov na živino. Pri nas se je do

sedaj konflikte pogosto poskušalo zmanjšati z odstrelom volkov in električnimi ograjami, kar pa za zdaj ni vedno prineslo želenih rezultatov. Analiza učinkovitosti odstrela volkov za zmanjševanje škod v Sloveniji je podobno kot študije iz tujine pokazala, da je trajnostni odstrel volkov (to je odstrel, ki omogoča dolgoročno preživetje populacije) popolnoma neučinkovit. Odstrel postane učinkovit šele, ko volkove popolnoma iztrebimo ali odstrelimo večino vseh volkov na večjem območju.

Dosedanje izkušnje kažejo, da je škode zaradi napadov volkov najlažje zmanjšati s spremembami v reji živine. Čeprav volkovi v redkih primerih napadajo tudi večje živali, so izgube med govedom in konji v povprečju po stokrat manjše kot ob reji drobnice. To dobro kažejo tudi primeri iz tistih območjih znotraj razširjenosti volka v Sloveniji, kjer je namesto intenzivne ovčereje razširjena predvsem govedoreja in konjereja. Tam problemov z volkovi praktično ni oziroma so zelo majhni in lokalno omejeni.

Do določene mere je živino mogoče varovati z dobrimi ovčarskimi psi in električno ograjo, ki pa mora biti dobro vzdrževana. Na ta način so na primer v Franciji uspeli preprečiti 94 odstotkov napadov volkov. Primer izpod Snežnika kaže, da je zelo učinkovit način varovanja drobnice tudi kombinacija ovčarskih psov in zapiranje črede v zaprte prostore preko noči. Dodaten ukrep zmanjševanja škod zaradi volkov, ki se mu do sedaj pri nas ni posvečalo pozornosti, pa je tudi prilagoditev upravljanja s populacijami divjih rastlinojedcev (predvsem jelenjadi). Kot kažejo podatki iz tujine, volkovi pogostejše napadajo domače živali na območjih, kjer je človek z lovom razredčil populacije njihovega naravnega plena. Zaradi povečanega odstrela v zadnjih letih populacija jelenjadi na območju razširjenosti volka v Sloveniji upada. V kolikor bi se dopustilo, da se gostote divjih rastlinojedcev nekoliko popravijo, bi se verjetno zmanjšale tudi škode po volku na domačih

živalih. To so na primer že opazili na Finskem, v Romuniji in na Poljskem.

V Sloveniji nimamo na voljo dovolj velikih gozdnih kompleksov, kjer bi volkovi lahko živeli ločeno od človeka. Zato je edina možnost, da omogočimo preživetja volka, da se naučimo živeti z njim. Ga sprejeti kot del našega naravnega okolja in mu pustiti, da opravlja svojo funkcijo v ekosistemu tako, kot je to počel že pred prihodom naše vrste. Funkcijo, v kateri ga ne more nadomestiti nihče. Niti človek.

Miha Krofel, rojen leta 1982 v Mariboru, je obiskoval dodiplomski študij biologije na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani. Leta 2006 je diplomiral iz ekologije evrazijskega risa v dinarskih gozdovih, trenutno pa zaključuje svoj doktorski študij. Objavil je že več kot 150 znanstvenih in poljudnih prispevkov ter je soavtor petih knjig. Trenutno je zaposlen kot raziskovalec na Oddelku za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire ter na Oddelku za biologijo. Sodeluje pri več raziskovalnih projektih, tudi pri projektu SloWolf, pri katerem je zadolžen predvsem za spremljanje populacije, odlov in telemetrijo volkov ter raziskovanje plenjenja. V prostem času se najraje posveča potovanjem in naravoslovni fotografiji. Je tudi predsednik društva Dinaricum ter član več naravoslovnih in fotografskih društev.